

IVAN VYSKOČIL NEJPODIVUHODNĚJŠÍ LIDSKÝ ORGÁN

Převzato ze sborníku *Hlas, mluva, řeč/Řeč, mluva, hlas*
Ústav pro výzkum a studium autorského herectví DAMU
Praha 2006

Hlas je zřejmě nejpodivuhodnější lidský orgán. Možná i smysl. Nejsoucí do okamžiku než vznikne. Na jistý podnět zevnitř. A je jen tak dlouho, pokud trvá potřeba a je energie. Pak opět není. Většinou však zůstává co možná.

Vědomý hlas je projevem svobody. Svobodného člověka, občana. Nejspíš proto se v antickém Řecku pojí se správou obce, s politikou a demokracií. Hlas svobodného občana musí být slyšen, vzat na vědomí a v potaz, žádá odpověď. Takže svoboda a odpovědnost. Ven a dovnitř. Tam a zpět. Polarita. Kontrastnost. Diskuse. Dialog.

V demokracii, v té tzv. zastupitelské, může občan svůj hlas svěřit – dle své svobodné volby – tomu, kdo i na základě jeho hlasu by měl být zvolen, poslán, aby ho zastupoval a dle dohody hlasoval. Při přímé volbě dává svůj hlas, hlasuje každý osobně.

I když dnes takto konkrétní vědomí hlasu jakožto projevu lidské svobody, osobní suverenity a odpovědnosti je značně oslabeno a zamlženo, asi takové konkrétní povědomí přece jen existuje. Proto možná politické režimy a ideologie, zejména ty totalitaristické, leč nejen ty, nepřejí výchově k hlasu. Ta předpokládá jiné pojetí, jinou filosofii člověka a života, než mají a potřebují ony. To je, zdá se, také vysvětlení, proč na tom u nás s hlasovou kulturou a výchovou, s výzkumem a studiem v tomto směru jsme tak, jak jsme. A jak to potřebuje zevrubnější pozornost. Také proto, že u nás nevznikly a neexistují velké tradice a velké školy, třeba řící duchovní školy, jako jinde ve světě. Na mysli mám teď zejména Rusko, kde ani éra bolševické diktatury povědomí o významu hlasu (glasnosti) nemohla zdevastovat.

Hlas je hnutí, je pohyb, aktivita. A to směrem ven, do světa. Jestliže to je pohyb vědomý, záměrný, utvářený, je hlas gesto a jednání. Jeho tvorba a kvalita tedy není záležitostí jen hlasových orgánů a technik, nýbrž je záležitostí veškeré psychosomatiky, celé bytosti. I zkušeností a přesahů duchovních.

Hlas co pohyb je naším průzkumníkem a zpravodajem o prostoru, vzdálenostech a směrech i o čase. Hlasem co gestem můžeme dospět, dosáhnout a zasáhnout i tam, kam jinak tělesně sotva můžeme. Ať jen momentálně anebo vůbec.

Vědomý hlas je pro člověka asi jediná příležitost, jak vyjít ze sebe. Dostat se ven, do světa. A asi také jediná možnost a příležitost, jak zase přijít k sobě, vrátit se a setkat se sám se sebou. Někdy jako s někým druhým. Jenže k tomu je nutná ta „druhá strana téže mince“ – sluch. Sluch schopný, učí se a umějíci poslouchat a slyšet sám sebe, vlastní hlas. Sluch poznávající vlastní hlas jako sebe a rozeznávající ve vlastním hlase – nebo snad skrze vlastní hlas – toho druhého, ty druhé. Sluch rozumějící řeči hlasu.

Přímo zázračná působnost vědomého hlasu je nejen v tom, že člověku umožňuje vskutku ze sebe vyjít i opět k sobě přijít, ale rovněž a tím spíše v tom, že umožňuje vstoupit do druhého a do druhých. Neviditelně, leč tělově. Byť toliko ve způsobu vlnění vzduchu. Vedeme-li také tohle v patrnosti, může být jasné, že – i proč – na kvalitě hlasu záleží.

Je řeč o tom, že člověk může hlasem ze sebe vycházet a k sobě i do sebe a podobně k druhým, do druhých přicházet. Pro některé je to možná málo srozumitelné, příliš metaforické, divné. Je to možné. Ale snad lze mít za to, zkušenost to potvrzuje, že pro toho, kdo hlasu, svému hlasu a jeho dění, jeho jednání věnuje jen trochu soustavněji pozornost a zájem, to je nejen srozumitelné, ale i z vlastní zkušenosti známé.

Hlas je totiž nejen „nosičem“ obvyklé řeči slov, mluvy, ale někdy má pro někoho srozumitelnou i svou vlastní nonverbální řeč. Tu tělovou, gestickou, prapůvodní, z hloubi těla

i duše i času, z níž se slovo rodí. Bylo by asi namístě ještě poznamenat, že na tvorbě, vysílání i příjmu, vnímání hlasu, na tom fantastickém návratu i kroužení, se podílí nejen sluch, ale i citlivost povrchová, smysly taktilní, a tím spíše smysl kinestetický, tělový a pohybový. Proto naše připomínání psychosomatiky a potřeby její kultivace, regenerace citlivosti a vnímavosti. Městská civilizace, životní styl stále větších a větších, sídlištních aglomerací, nadvlády komunikačních médií, konzumu a technického utilitarismu nutně znamená další, postupující oslabování, deformování a namnoze i popírání tzv. přirozeného světa, a tedy také podmínek pro projev a rozvoj zdravého, znělého lidského hlasu, pro obecnou (společenskou) potřebu takového hlasu a pochopitelně hlavně takového člověka a takových lidí. Je tudíž asi zákonité, že se množí a stupňuje agresivní řev a ohlušující kravál, provázený stále častěji perseverujícími motorickými stereotypy. Jak v případech sportovních utkání na stadionech. Hlas, nejde-li přímo o speciální pěvecké školení, bývá u nás z hlediska profesní kompetence brán ve spojení s mluveným projevem. Přitom zpravidla určující pozornost se soustřeďuje na požadavky, pravidla, normy mluvy. Na odborných školách, v odborných seminářích, kursech, dílnách se vyučuje technice nebo technikám mluveného projevu. Hlas jako takový studován, zkoumán, rozvíjen asi sotva kde je. Sotva kde asi jde o výchovu k hlasu. V tom smyslu, jak už byla řeč. Proč nejspíš tomu tak je, o tom už taky padla zmínka.

Jde nám o výzkum a studium autorského herectví a v tom smyslu toho zřejmě základního, to je dialogického jednání, jak tomu říkáme, a proto nám nutně jde také o výzkum a studium hlasu a o výchovu k hlasu. K tomu být hlasem a ne toliko mít hlas.

Na závěr mé řeči ještě poznámku. A možná návrh. Existuje, také na této fakultě, dvojí přístup k tematice a pedagogice hlasu. Jeden ve smyslu výuky, výcviku v technice mluveného projevu, kdy o hlas jako takový jde víceméně inkluzivně, druhý ve smyslu výchovy k hlasu, kdy o hlas jde exkluzivně. Jsou to záležitosti, jak se ukazuje, citlivé a prestižní. Nedomníváme se, že se tyto přístupy navzájem vylučují. Máme ale za to, že je třeba vědět – rozumí se dovědět se, prozkoumat, zjistit, říct si – přesněji, věcněji, v čem a čím se liší, jaké má který ambice, cíle, postupy a nároky, kdy a kde a pro co (tedy proč) je který z nich namístě, vhodnější. Také to je záležitost studia a výzkumu. Snad by tomu pomohl počáteční seminář.

Hlas, mluva, řeč/Řeč, mluva, hlas

Editor: Michal Čunderle a Eva Slavíková

Grafická úprava: Jan Zich

Ústav pro výzkum a studium autorského herectví DAMU

Praha 2006